

Suomen kannabismarkkinat – paljonko pilveä palaa?

PEKKA HAKKARAINEN – HEINI KAINULAINEN – JUSSI PERÄLÄ

Summittaisia arvioita

Kuinka paljon Suomessa liikkuu huumeita? Tästä meillä ei ole juuri tietoa. Takavarikkotiedot ovat oikeastaan ainoa mittari, jonka avulla huumevirtojen suuruutta on pyritty arvioimaan. Usein toistetun käsityksen mukaan takavarikkoon saatettiin 5–10 prosenttia markkinoilla liikkuvista ainemääristä (Partanen 2002, 32). Tämän mukaan huumemarkkinoilla olisi tarjolla aineita vuosittain noin kymmen- tai jopa kaksikymmenkertainen määrä takavarikoituihin ainemääriin verrattuna. Laskelma herättää kuitenkin monia kysymyksiä. Meillä on hyvin vähän tietoa takavarikoiden ja markkinoiden välisestä suhteesta, joten on vaikea arvioida esitetyn laskelman luotettavuutta. Lähinnä luku näyttäisi olevan kansainvälisiltä areenoilta peräisin oleva viranomaisarvio, joka tunnetaan monissa maissa jo hyvin pitkältä ajalta (esim. Albrecht & Kalmthout 1989, 437). Siinä ei oteta huomioon sen paremmin ajallista muutosta kuin eri yhteiskuntien välisiä erojakaan. Aina ei myöskään tiedetä, minkä maan markkinoille takavarikoitu lasti on tarkoitettu.

Luotettavien tietojen saaminen virallisen talouden ja kirjanpidon ulkopuolella toimivista huumemarkkinoista on tavattoman hankalaa, suurelta osin jopa mahdotonta. Markkinoiden rakenteiden ja kokoluokan tuntemus olisi kuitenkin monin tavoin hyödyllistä suunniteltaessa huumausainepoliittisia toimenpiteitä. Siksi on tärkeää saada jonkinlainen vertailuarvio takavarikkopohjaiselle laskelmalle.

Kansainvälisissä tutkimuksissa huumemarkkinoiden kokoa on pyritty arvioimaan tekemällä laskelmia niin huumeiden tarjonnasta kuin ky-

synnästäkin. Laskelmien pohjaksi on kelpuutettu mitä erilaisimpia lähteitä. Milloin on käytetty satelliittikuvia huumeviljelmien peltokoosta, milloin tutkimustietoja huumeiden käyttäjistä, pidätetyiltä kerättyjä tietoja tai tilastoja hoitoon hakeutuneista. Tietoja takavarikoitujen aineiden puhtaudesta tai hinnoista on käytetty mittareina kuvattaessa huumemarkkinoilla tapahtuneita muutoksia. (Ks. esim. Wagstaff & Maynard 1986; Wagstaff 1989; Bramley-Harker 2001; What America's ..., 2001; Drug Availability ..., 2002; World Drug Report 2006.) Joissakin tutkimuksissa on myös verrattu takavarikkolukuja markkinoilla liikkuviin ainemääriin. Adam Wagstaff ja Alan Maynard (1988) arvioivat, että vuonna 1984 tulliviranomaiset onnistuivat takavarikoimaan 9–19 prosenttia Isoon-Britanniaan salakuljetetusta heroiinista. Samoihin aikoihin Yhdysvalloissa tehty laskelma kokaiinimarkkinoista päätyi 14–20 prosentin ja kannabismarkkinoista 10–27 prosentin takavarikko-osuuksiin (Polich & al. 1984, sit. Wagstaff & Maynard 1988, 53).

Tässä artikkelissa arvioimme suomalaisten kannabismarkkinoiden kokoa tarkastelemalla kysynnän suuruutta. Olemme valinneet kannabiksen siitä syystä, että Suomen verraten pienillä huumemarkkinoilla se on ylivoimaisesti suosituin aine, mistä johtuen sen käytön laajuudesta on mahdollista esittää luotettavimmat arviot. Kokonaiskulutusta arvioidessamme yhdistämme useita eritietolähteitä. Käyttäjien lukumäärän tarkastelussa lähtökohtana ovat väestökyselyjen tiedot ja huumeiden ongelmakäyttäjien määrän rekisteripohjaiset arvioinnit (Hakkarainen & Metso 2003 & 2005; Partanen & al. 2004). Erilaisten käyttäjäryhmien kulutuksen luokittelemisessa hyödyn-

nämme huumeiden käyttäjistä ja käyttötavoista tehtyjä kvalitatiivisia tutkimuksia (Hakkarainen 1987; Kinnunen 1990; Perälä 2002a & b; Salasuo 2004; Seppälä & Mikkola 2004). Tällä tavalla pystymme esittämään arvioita siitä, kuinka paljon käyttötavoiltaan erilaiset käyttäjät kulluttavat kannabista yhden vuoden aikana. Lähdemme liikkeelle Suomen kannabismarkkinoiden kuvauksesta.

Markkinoiden kasvu

Kannabiksen käyttö levisi Suomeen niin kutsutun ensimmäisen huumeaallon myötä 1960-luvulla saavuttaen suosiota erityisesti nuorison keskuudessa (Hakkarainen 1992; Salasuo 2004). Vähitellen tilanne sai viranomaiset terästyttämään, ja Helsingin poliisilaitokselle perustettiin tarkkailuryhmä valvomaan huumausainerikollisuutta. Ensimmäinen salakuljetustapausta onnistuttiin paljastamaan pääkaupungissa vuonna 1968, jolloin takavarikkoon saatiin yksi kilogramma kannabista. Tapausta pidettiin silloisessa mitassa merkittävänä. (Koskinen 1997, 47–49.)

1970-luvulla amfetamiinin salakuljetuksesta vastasivat ammattimaiset rikolliset, kun taas kannabista tuoneet ja kaupitelleet henkilöt käyttivät ainetta tavallisesti myös itse. Kannabiksen välitys ei ollut laajemmin organisoitunutta, sitä myytiin pienissä erissä tai annettiin ilmaiseksi. Tuolloin tavattiin myös ensimmäinen ”huomattava” kannabiksen kotikasvatustapausta. Pariskunta oli kasvattanut siemenkaupasta ostamistaan hampunsiemenistä marihuanaa pellolla ja kaupitellut sitä Helsingissä markan grammahintaan (Koskinen 1997, 103). Vuosikymmenen alussa kannabiksen vähittäiskauppaa tapahtui vielä yleisesti tunnetuilla julkisilla paikoilla, mutta kontrollin tiukennuttua kaupankäynti muuttui varovaisemmaksi. Vähitellen 1970-luvun alun jälkeen ensimmäinen aalto laantui ja huumeiden tilanne pysyi suhteellisen vakaana koko 1980-luvun (Hakkarainen 1992, 72–75; Salasuo 2004, 92–93.)

Toinen huumeaalto saapui Suomeen 1990-luvulla, erityisesti sen jälkipuoliskolla (Partanen & Metso 1999). Se, kuten ensimmäinen aaltokin, oli yleismaailmallinen ilmiö, jonka yksi edellytys oli kansainvälisen huumeetuotannon ja -kaupan organisoituminen (Partanen 2002, 23). Huumeiden käyttö kaksinkertaistui Suomessa. Samalla käytettyjen huumeiden kirjo lisääntyi, mutta

kannabis säilytti edelleen asemansa suosituimpana aineena. (Hakkarainen & Metso 2003.)

Tänä päivänä aineiden kauppaaminen ja käyttäminen ovat suurelta osin piiloutuneet yksityisasuntoihin. Huumemyyjillä on yleensä pääartikkeli, johon he keskittyvät. Osa myyjistä on vanhoutuneita ”hasiskauppiaita”, jotka eivät periaatteellisista syistä välitä muita aineita. Osalla taas pääartikkeli saattaa olla toinen, mutta valikoimasta löytyy myös kannabista. Suomen kannabismarkkinat eivät ole kovinkaan järjestäytyneet ja markkinoille on verraten vapaa pääsy. (Kinnunen 1996; Junninen 2006.) Jos resurssit riittävät, niin asiaan perehtyneelle ei ole erityisen vaikeata organisoida huumeiden maahantuontia, mikäli hän tietää, miten tavaran saa levitettyä eteenpäin. Jos toimivat myyntikanavat saa luotua, on mahdollista myydä etenkin hasista pääkaupunkiseudulle ja muualle maahan melko suuriakin määriä. Kaiken kaikkiaan kannabista on tämän päivän Suomessa verraten hyvin saatavilla. Tutkimusten mukaan noin 15 prosentille 15–34-vuotiaista on viime vuosien aikana tarjottu huumausaineita ostettavaksi tai ilmaiseksi käytettäväksi. Pääkaupunkiseudulla tarjonta on muuta maata suurempaa. (Natunen & al. 2006.)

Kotikasvatuksen lisääntyminen

Euroopassa käytetty kannabis on perinteisesti ollut tuontitavaraa, mutta kymmenen viime vuoden aikana kannabiksen kotikasvatus on yleistynyt voimakkaasti. Tätä on edistänyt sisätiloissa tapahtuvaan kasvatukseen soveltuvan teknologian ja uusien kannabislajikkeiden kehittäminen. Omasta viljelmästä saatava aine on halpaa ja kasvattamiseen perehtymällä siitä saadaan usein parempilaatuista kuin markkinoilla liikkuvasta tuontitavarasta. Kotikasvattajan kiinnijäämisriskiä pienentää se, että hänen ei tarvitse olla tekemisissä laittoman kaupan välittäjien kanssa. Kasvattajat pitävät etuna myös sitä, että omavaraisuutensa ansiosta he välttyvät tukemasta järjestäytyneestä rikollisuudesta. Tyypillistä on muutaman kasvin herbaario omia tarpeita varten, mutta sadon tuotoksia tarjoillaan myös tuttaville. Toisaalta joissakin maissa kannabiksen kotimainen tuotanto on sen suosion lisääntymisen myötä suuntautunut yhä enemmän myyntiin. (Ks. esim. Hough & al. 2003.) On arvioitu, että Hollannissa, joka on kannabiksen sisätilakasvatuksen kärkimaa, kotimaisen tuotannon osuus maassa kulutetusta kannabiksesta olisi jo enemmän kuin puo-

let. Useimmissa Euroopan maissa tuontitavara on kuitenkin kotimaista tuotantoa yleisempää. (An overview ..., 2004.)

Suomen kannabismarkkinoita hallitsee ulkomailta tuotu hasis, mutta viime vuosina on ollut havaittavissa selviä merkkejä kannabiksen kotikasvatuksen lisääntymisestä (Kainulainen 2006a). Kehitys ilmentää kansainvälistä trendiä, ja muun muassa Internetin välityksellä on saatavilla aiheesta paljon tietoa. Kotikasvatuksen ympärille onkin kehittynyt verraten laaja opas-kirjallisuus, jossa paneudutaan antaumuksellisesti lajikehittelyyn ja välineistöön liittyviin kysymyksiin (esim. Wishnia 2004; suomalainen esimerkki on ”Hullu puutarhuri – Koristehampun kasvatusopas”, joka on ollut ladattavissa Internetissä vuodesta 1996 lähtien ja jossa annetaan yksityiskohdalliset ohjeet kannabiksen kasvattamisesta kotiooloissa). Kasveista arvostetuin osa ovat kukinnot, jotka lajikkeista ja kasvatustekniikasta riippuen voivat olla päihtymyksen aiheuttavalta THC-pitoisuudeltaan hasista voimakkaampia. Eri kannabistuotteiden vahvuuksien vertailu on kuitenkin hyvin vaikeaa, koska esimerkiksi hasiksen vahvuuden on eurooppalaisissa mittauksissa todettu vaihtelevan eri maissa suurestikin. Marihuana on yleensä ollut hasista miedompaa. Vahvuudet vaihtelevat kuitenkin tutkituissa näyte-erissä huomattavasti. (An overview ..., 2004.)

Takavarikkoon saadut huumausaineet

Huumemarkkinoilla tapahtuneita muutoksia arvioidaan usein tukeutumalla vuosittaisiin takavarikkotietoihin. Tällainen tarkastelu kertoo huumemarkkinoiden kasvusta 1990-luvun puolivälin jälkeen, sillä poliisin ja tullin takavarikot aineemäärät ovat lisääntyneet selvästi (Kainulainen 2006b, 161). Tämä pätee myös kannabiksen kohdalla, sillä viranomaisten haltuun saama aine määrä on viisinkertaistunut viimeksi kuluneiden 15 vuoden aikana. Vuosina 1991–1995 kannabista takavarikoitiin keskimäärin sata kiloa vuodessa, vuosina 1995–2000 määrä oli yli kaksinkertainen (241 kg/v) ja vuosina 2001–2005 ylettiin jo viidensadan kilon tietämille (506 kg/v). Taulukosta 1 käyvät ilmi eri kannabistuotteiden takavarikkomäärät vuosina 2001–2005.

Valtaosa Suomessa takavarikoidusta kannabiksesta on hasista. Marihuanan osuus on marginaalinen. Kannabiskasveja on saatu viime vuosina takavarikkoon noin 8 000–9 000 ja niiden lukumäärä on ollut kasvussa.

Taulukko 1. Poliisin ja tullin kannabistakavarikot vuosina 2001–2005 (kg)

	2001	2002	2003	2004	2005
Hasis	567	482	423	467	431
Marihuana	14	32	45	26	43
Kannabiskasvi (kpl)	4 875	6 385	8 801	7 840	9 460

Lähde: Keskusrikospoliisi (Luvut on pyöristetty kokonaisluvuiksi.)

Kaikki takavarikoitu huume ei välttämättä ole tarkoitettu paikallisille markkinoille, sillä Suomea käytetään myös läpikulkumaana (Junninen 2006, 77). Tämä koskee useimmiten kuitenkin lähinnä heroinin ja kokaiinin kaltaisia aineita. Kannabiksen kohdalla kolmansiin maihin salakuljettaminen Suomen kautta on todennäköisesti harvinaisempaa, mihin viittaa myös se, että takavarikoiduissa kannabismäärissä ei ole kovin suurta vuosittaista heilahtelua.

Piiloluvusta päivänvaloon

Huumausainerikollisuudesta vain pieni osa tulee viranomaisten tietoon. Ilmi tulevan rikollisuuden määrään vaikuttavat merkittäväällä tavalla kontrolliviranomaisten toimien kohdentaminen ja tehokkuus, sillä huumeiden myyjät ja käyttäjät pyrkivät pysyttelemään kontrollilta piilossa.

Piiloluvun suuruudesta on esitetty erilaisia arvioita. Ilmi tulevan rikollisuuden määrää tarkasteltaessa merkitystä on sillä, puhutaanko rikoksista, rikoksiin syyllystyneistä henkilöistä vai takavarikkoon saatavista aineemääristä. Viranomaisarvioissa toistuu usein luku 5–10 prosenttia, tarkasteltiin sitten yksittäisten rikosten, henkilöiden tai takavarikoitavien aineiden ilmi tulemistä.

Poliisi pyrkii saamaan huumausaineita pois markkinoilta, mutta onnistuneiden takavarikoiden vaikutus jää kuitenkin usein varsin lyhytaikaiseksi. Hetkellisten keskeytysten jälkeen levityskuviot muotoutuvat pian uudelleen kiinni jääneiden henkilöiden korvautuessa uusilla ja aineiden virratessa taas entiseen tapaan markkinoille. Aineiden saatavuuden vaikeutuessa käyttäjätkin saattavat vain siirtyä ostamaan väliaikaisesti muita tarjolla olevia huumausaineita. (Ks. esim.

Hough & Edmunds 1999; Kinnunen 1996; Best & al. 2001; Harocopos & Hough 2005; Kinnunen & al. 2005.)

Poliisi on aktiivisesti pyrkinyt kehittämään huumausainerikosten tutkintaedellytyksiä. Suomessa on 1990-luvulla toteutettu lukuisia lainsäädäntöhankkeita, joissa poliisin valtuuksia erilaisten pakkokeinojen käyttämiseen ja uusiin tutkintakeinoihin on lisätty. Esimerkkeinä mainittakoon vaikkapa telekuuntelu, soluttautuminen ja valeosto-oikeudet. Toisaalta poliisin näkemyksen mukaan huumausainerikollisuus on samanaikaisesti muuttunut aikaisempaa suunnitelmallisemmaksi ja vaikeammin paljastettavaksi. Tästä huolimatta on mahdollista, että kontrollin tehostuksessa poliisin takavarikkoon saamien aineiden määrä markkinoilla liikkuvista huumeiden kokonaismääristä olisi kasvanut. Luotettavaa tietoa asiasta ei kuitenkaan ole, koska Suomessa ei ole aikaisemmin tehty vastaavia yrityksiä arvioida huume-markkinoiden kokonaisvolyyminä.

Tarkastelemme tässä artikkelissa vuoden 2004 tilannetta. Kuten taulukosta 1 nähdään, poliisi ja tulli saivat vuonna 2004 takavarikkoon kannabistuotteista marihuanaa ja hasista yhteensä 493 kiloa. Tämän lisäksi takavarikoitiin 7 840 kannabiskasvia. Jos markkinoiden todellista volyymia arvioidaan takavarikkojen perusteella ja laskelmasa käytetään yleisesti esitettyä lukua (5–10 %), saadaan seuraavia tuloksia. Suomalaisilla huume-markkinoilla olisi liikkunut marihuanaa ja hasista 4932–9864 kiloa. Tämän lisäksi metsissä ja pellonpientareilla, kaapeissa, komeroissa ja kylpyhuoneissa sekä ikkunoilla ja parvekkeilla olisi veronnut 78 400–156 800 kannabiskasvia.

Mutta mitä käyttäjiä koskevat tutkimukset kertovat markkinoiden suuruudesta? Poltettiinko meillä 5–10 tonnia pilveä vuonna 2004? Ketkä käyttivät tällaisen määrän hasista ja marihuanaa? Arvioimme seuraavaksi Suomen kannabismarkkinoiden kokoa sen perusteella, kuinka paljon Suomesta löytyi kannabiksen käyttäjiä ja minkälaisen määrän he kuluttivat kannabista yhden vuoden aikana.

Käyttäjätietoihin pohjautuva laskelma

Suomessa huumeiden käytön yleisyyttä selvitetään kyselytutkimuksilla ja rekisteritietoihin pohjautuvilla amfetamiinin ja opiaattien ongelmakäyttäjien määrän arvioinneilla. Perustiedot kan-

nabiksen käytöstä saadaan väestökyselyistä, joita on tehty vuodesta 1992 lähtien. Tutkimukset perustuvat Tilastokeskuksen keräämiin edustaviin aineistoihin 15–69-vuotiaista suomalaisista. Ahvenanmaa, laitoksissa asuva ja vailla vakituista asuntoa oleva väestö on rajattu otosten ulkopuolelle. Postitse toimitetuilla nimettömillä lomakkeilla vastaajilta tiedustellaan, ovatko he joskus (elinikäisprevalenssi), ovatko he viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana (vuosisprevalenssi) ja ovatko he viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana (kuukausiprevalenssi) kokeilleet tai käyttäneet huumausaineita. Lisäksi vastaajia pyydetään arvioimaan käyttöpäivien lukumäärä viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana. Lomakkeelta voidaan määrittää myös ensimmäisen käyttökerran tapahtumavuosi. Tiedot kerätään ainekohtaisesti, kannabiksen kohdalla tarkennuksena on mainittu hasis ja marihuana. Kuviossa 1 esitetään kannabiksen käytön kehitystrendit vuodesta 1992 lähtien.

Kuviosta 1 nähdään, että kannabiksen käyttö yleistyi selvästi 1990-luvun lopulla. Viime vuosina kehitys on kuitenkin tasaantunut. Elinikäisprevalenssi on asettunut 12 prosentin tasolle, vuosisprevalenssi kolmen prosentin tasolle ja kuukausiprevalenssi yhden prosentin tasolle. Suhteutettuna Suomen väkilukuun voidaan arvioida, että vuonna 2004 karkeasti ottaen noin 450 000 suomalaista oli joskus elämässään kokeillut kannabista. Viimeksi kuluneen vuoden aikana käyttäneiden lukumäärä liikkui 100 000:n ja viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana käyttäneiden 40 000:n tietämillä. Kun haluamme arvioida vuosikulutuksen määrää, oleellisia ovat kaksi viimeksi mainittua ryhmää.

Kokonaiskulutus muodostuu kolmesta eri tekijästä. Meidän on tiedettävä käyttäjien lukumäärän lisäksi, kuinka usein he käyttävät ja mikä on heidän annoskokonsa. Tässä on vaikeutena muun muassa se, että kannabiksen käyttötavat vaihtelevat suuresti. Vaihteluväli ulottuu muutamista kokeilukerroista säännölliseen päivittäiskäyttöön (esim. Hakkarainen 1987). Kyselytutkimuksissa ei ole tiedusteltu, kuinka usein ja millaisin annosmäärin vastaajat ovat kannabista vuoden aikana käyttäneet. Joudumme arvioimaan näitä seikkoja itse. Tätä varten luokittelemme kannabiksen käyttäjät viiteen eri ryhmään: 1) kokeilijoihin, 2) satunnaiskäyttäjiin, muutama kerta vuodessa, 3) satunnaiskäyttäjiin, useampia kertoja vuodessa/kausiluonteista käyttöä, 4) viikoittain käyttäviin ja 5) päivittäiskäyttäjiin. Kyselytutkimuksista saa-

tavien tietojen perusteella on mahdollista arvioida näiden ryhmien suhteellisia osuuksia.

Myös eri ryhmien kulutustottumuksia arvioitaessa kohdataan monenlaisia ongelmia. Eri ihmiset käyttävät erilaisia määriä riippuen muun muassa iästä, elämäntilanteesta ja tottumuksista. Samalla henkilölläkin annosmäärät saattavat vaihdella esimerkiksi käyttötilanteiden, käyttötarkoitusten sekä aineiden saatavuuden ja vahvuuden mukaan. (Hakkarainen 1987; Kinnunen 1990 & 1992; Seppälä & Mikkola 2004.) Annosmäärien arvioinnissa hyödynnämme kvalitatiivisten tutkimusten tietoja, etnografisia kenttähavaintojamme sekä oikeuskäytännössä tehtyjä arviointoja. Viime kädessä kysymys on keskimääräisarvioista, joista yksittäiset käyttäjät ja käyttötilanteet saattavat erota suurestikin. Koska Suomessa hasis on kannabistuotteista käytetyin, olemme ajatelleet annoskokoa arvioidessamme lähinnä sitä.

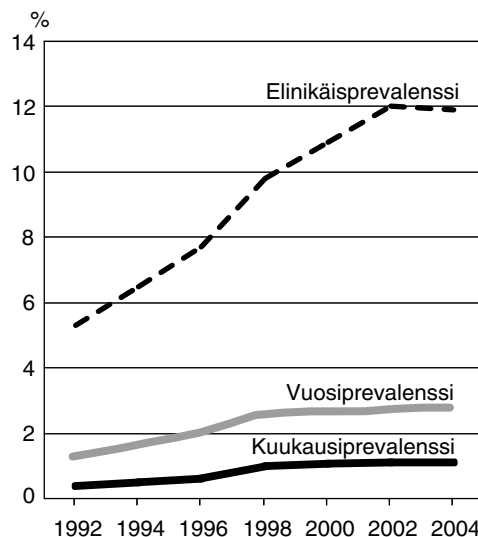
Kulutesarviot lasketaan kolmen tekijän – henkilömäärän, käyttökertojen ja annoskoon – tulona. Kyselytietojen tarkastelu jakaantuu vuosija kuukausiprevalenssien mukaan kahteen osaan. Viimeksi kuluneen vuoden aikana kannabista käyttäneitä on noin 100 000. Heistä noin 40 000 on käyttänyt kannabista myös viimeksi kuluneen kuukauden aikana. Tästä syystä aloitamme tarkastelemalla ensiksi niitä 60 000:ta henkilöä, jotka ovat käyttäneet kannabista viimeksi kuluneen vuoden, mutta eivät viimeksi kuluneen kuukauden aikana.

Kulutus vuosiprevalenssin mukaan

Kun käyttöä ei ole ollut viimeksi kuluneen kuukauden aikana, se kertoo joukon koostuvan kokeilijoista ja satunnaiskäyttäjistä. Joillakin henkilöillä on todennäköisesti kysymys ainutkertaisesta kokeilusta, sillä tutkimusten mukaan suurella osalla kannabista kokeilleista käyttö jää 1–2 kokeilukertaan (esim. Kontula & Koskela 1992, 57). Tästä syystä viimeksi kuluneen vuoden aikana käyttäneissäkin on tällaisia tapauksia huomattava osa. Stakesin vuoden 2004 päihdetutkimusaineistossa noin 20 prosentilla viimeksi kuluneen vuoden aikana käyttäneistä tuolle ajalle sijoittuu myös heidän ensimmäinen kannabiskokemuksensa. Operationalisoimme kokeilukäytön tässä yhteydessä näin. Tämän mukaan viimeksi kuluneen vuoden aikana käyttäneissä on 12 000 kokeilijoiksi luettavaa henkilöä. Käyttökertoja kokeilijoille laskemme 1–4.

Kertakokeilun tarkkaa annosmäärää on hanka-

Kuvio 1. Kannabista käyttäneiden elinikäis-, vuosija kuukausiprevalenssit 1992, 1996, 1998, 2002 ja 2004, %

Vuoden 2004 aineisto kerättiin Alkoholipaneeli-tutkimuksen yhteydessä, jolloin tietoja kysyttiin sekä paneeliasetelmassa seurattavilta ihmisiltä että siitä riippumattomalta uudelta otokselta. Tässä käytetään vain jälkimmäistä osaa (N = 1 172), joka vastaa asetelmaltaan paremmin muita huumetutkimussarjan aineistoja (ks. Hakkarainen & Metso 2005).

Lähteet: Kontula & Koskela 1992; Kontula 1997; Stakesin päihdetutkimukset 1998, 2002 ja 2004

la arvioida, koska käyttötilanteet ovat sosiaalisia tilanteita, joissa rituaalit ja käytännöt vaihtelevat. Piipun tai sätkän kiertäessä ryhmässä kertakokeilu saattaa sisältää useammankin yhden illan aikana tapahtuneen annostelun. Useiden kansainvälisten tutkimusten mukaan kokeilijat ja satunnaiskäyttäjät nauttivat kannabista tavallisesti yhdessä muiden henkilöiden kanssa. ”Jointin” sisältämä kannabiksen määrä vaihtelee eri maissa, mutta amerikkalaisilla käyttäjillä jointti sisältää noin puoli grammaa marihuanaa, josta tyypillisessä kolmen hengen seurueessa jokainen saa 0,15 gramman suuruisen annoksen. (World Drug Report 2006.) Me arvioimme tässä kokeilijan kertakokemukseksi 0,2 grammaa, mikä on hiukan amerikkalaisarviota suurempi, mutta vastaa suomalaista käytäntöä.¹ Tämän mukaan 12 000 kokeilijaa kuluttaa vuoden aikana noin 2–10 kiloa kannabista.

Satunnaiskäyttäjät jaamme kahteen ryhmään: 1) niihin, jotka polttavat kannabista muutaman

kerran vuodessa, ja 2) niihin, joille käyttökertoja kertyy runsaammin. Ryhmien koon erittelyyn kyselytiedot eivät anna tarkkaa vastausta, mutta käsityksemme mukaan valtaosa (60 %) vuoden aikana käyttäneistä kuuluu ensiksi mainittuun ryhmään. He käyttävät kannabista keskimäärin 5–12 kertaa vuodessa. Kerta-annoksen määrän arvioiminen osoittautuu taas hankalaksi.

Toistuvassa käytössä kerta-annokset ovat todennäköisesti suurempia kuin kokeilijoilla. Käyttökerta saattaa esimerkiksi olla yhteinen ilta, jonka aikana kannabista nautitaan useampaan otteeseen. Annosmäärä voi kasvaa tällaisissa tilanteissa 0,5 grammaan tai sen ylikin. Toisaalta kokeilemmpi käyttäjä saattaa saada päihtymyksen tunteen myös pienemmästä annoksesta. Kuten Howard S. Beckerin (1963) klassinen tutkimus ”Becoming a marihuana user” nasevasti todistaa, pilvenpolttajaksi tulo on oppimisprosessi, jossa keskeistä on oppia tunnistamaan aineen vaikutukset itsessään ja tulkitsemaan ne myönteisiksi. Näin ollen kerta-annokseksi riittää myös huomattavasti puolta grammaa pienempi annostelu. Käytämme laskemassa siten 0,4 gramman keskimääräistä annosmittaa. Kun laskemme ryhmän kooksi 36 000 henkilöä, sen vuosikulutuksen volyymiksi tulee 72–173 kiloa kannabista.

Viimeksi kuluneen vuoden aikana käyttäneistä edellistä aktiivisempia satunnaiskäyttäjiä jää jäljelle 12 000. Käyttäjätutkimusten mukaan kyseessä on ryhmä, joka saattaa ajoittain polttaa kannabista hyvinkin tiheästi ja runsaasti, juhlimiselle omistetun viikonlopun aikana tai kausiluonteisesti esimerkiksi kesäaikaan. Toisaalta käytössä saattaa olla pitkiäkin taukoja. Käyttökertojen vuosittaiseksi lukumääräksi arvioimme 13–51. Myös käytetty cannabis voi tässä ryhmässä vaihdella vahvuudeltaan, sillä amerikkalaisten tutkimusten mukaan säännöllisesti käyttävät pitävät enemmän voimakkaammasta kannabiksesta. Toisaalta heidän on todettu osaavan käyttää ainetta tehokkaammin (parempi imutekniikka yms.), joten heidän ei välttämättä tarvitse käyttää edellisiä ryhmiä suurempia annoskoko-

ja. (World Drug Report 2006.) Annosmitalla 0,4 grammaa tämän ryhmän vuosikulutukseksi saadaan 62–245 kiloa.

Kulutus kuukausiprevalenssin mukaan

Kyselyssä 40 000 henkilöä on kertonut käyttäneensä kannabista viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana. Vaikka kannabista on käytetty viimeksi kuluneen kuukauden aikana, se ei tarkoita, että kaikilla käyttö toistuisi joka kuukausi. Joukkoon osuu niin kokeilijoita kuin säännöllisiä käyttäjiäkin. Näiden 40 000 hengen ryhmittelyssä voimme hyödyntää kyselyssä esitettyä tarkennuskysymystä käyttökertojen lukumäärästä tuona aikana. Jaamme vastaajat ryhmiin sillä perusteella, kuinka usein he kertoivat käyttäneensä kannabista viimeksi kuluneen kuukauden aikana. Koska kuukauden sisällä käyttäneiden vastaajien lukumäärä jää koko väestöä koskevissa otannoissa verraten pieneksi, käytämme arvioissa vuosien 2002 ja 2004 yhdistettyä aineistoa (N = 3 713).

Sellaisia viimeksi kuluneen kuukauden aikana yhden kerran kannabista käyttäneitä, joiden ensimmäinen kokeilukerta ajoittui vuoden sisälle, oli noin 15 prosenttia, mikä lukumääränä merkitsee 6 000:ta henkilöä. Meillä ei ole tarkempaa tietoa käyttökertojen määrästä tai siitä, kuinka moni heistä on mahdollisesti jatkanut käyttöönsä myöhemmin ja millä volyymilla. Se kannattaa kuitenkin todeta, että kyselytutkimusten tiedonkeruut on suoritettu syksyisin, joten loppuvuoden tilanne soveltuu sinänsä verraten hyvin vuosikulutuksen arviointiin. Kulutuslaskelmassa luemme heidät kokeilijoiksi. Heidän vuositarpeisiinsa riittää 1–5 kiloa kannabista.

Satunnaiskäyttäjien ykkösyhmään luemme ne, jotka ilmoittivat viimeksi kuluneen kuukauden ajalta yhden käyttökerran ja joilla ensikokeilusta on jo yli vuosi aikaa. Enintään kerran kuukaudessa -rytmillä käyttökertoja kertyy vuoden aikana ryhmäkriteerin mukaiset 5–12. Tämän ryhmän osuus kuukauden aikana käyttäneistä on 20 prosenttia eli lukumääräisesti 8 000 henkilöä, mikä merkitsee laskelmissamme 16–38 kilon vuosikulutusta.

Aktiivisempien satunnaiskäyttäjien ryhmään voidaan laskea ne henkilöt, jotka ilmoittivat käyttäneensä kuukauden aikana 2–4 kertaa. Vuosittaisten käyttökertojen lukumäärä voi tällä rytmillä yltää aina ryhmäkriteerin (13–51) ylärajaan saakka. Kuukauden aikana käyttäneistä 20 prosenttia kuului tähän ryhmään. 8 000 tällaisen käyttäjän vuosittainen kulutusvolyyymi on 42–163 kiloa.

¹Esimerkiksi korkein oikeus on tuoreessa ratkaisussaan (KKO 2003: 94) todennut, että ”yhdestä grammasta hasista saadaan tavanomaisesti kahdesta kolmeen käyttöannosta”, mikä tarkoittaisi annoskokoja, joka on 0,3–0,5 grammaa. Ratkaisussa ei kuitenkaan tehdä mitään eroa erityyppisten käyttäjien välille. Kokeilijoille riittää nähdäksemme pienempikin määrä.

Noin 30 prosenttia viimeksi kuluneen kauden aikana käyttäneistä ilmoitti nauttineensa kannabista tuona aikana 5–14 kertaa, mikä ylittää jo viikoittaisen käyttötavan haarukkaan. Kannabiksen polttaminen on osa heidän elämäntapaansa, viikoittaista rentoutumista tai bilettämistä (esim. Seppälä & Mikkola 2004, 77–79). Koska juhlimisen yhteydessä annostelu saattaa lisääntyä huomattavastikin, nostamme keskimääräisen kerta-annoksen tässä ryhmässä 0,5 grammaan. Ryhmän kooksi tulee 12 000 henkilöä. Käyttökertoja heille kertyy vuositason 52–181, mikä merkitsee 312–1 086 kilon vuosikulutusta.

Päivittäiskäyttäjän rajana pidämme vähintään joka toinen päivä tapahtuvaa käyttöä. Viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana käyttäneistä 15 prosenttia ilmoitti 15 käyttökertaa tai enemmän. Heille kannabiksen käyttö on oleellinen osa arkista elämänmenoa. Joillakin se lienee lähes jatkuvaa ”pössyttelyä” (esim. Seppälä & Mikkola 2004, 78). Tarve nostaa keskimääräistä kerta-annosta, joka lienee ymmärrettävä tässä pikemmin päiväannokseksi, on ilmeinen. Arvioimme sen yhteen grammaan. Laskelmamme antaa päivittäiskäyttäjien lukumääräksi 6 000 henkilöä, joilla pilveä palaa vuositason 1 092–2 184 kiloa.

Amfetamiinien ja opiaattien ongelmakäyttäjät

Koko väestöön kohdistuvissa kyselytutkimuksissa kovien huumeiden ongelmakäyttäjät jäävät ali-edustetuiksi (Hakkarainen & Metso 2003). Tähän vaikuttaa muun muassa se, että otoksiin ei tavoiteta laitoksissa asuvaa ja vailla vakituista asuntoa olevaa väestöä. Kovien huumeiden ongelmakäytön yleisyyden selvittämiseen tarvitaan toisenlaisia keinoja. Suomessa on pyritty kartoittamaan amfetamiinin ja opiaattien ongelmakäyttäjien lukumäärää rekisteritietoihin pohjautuvien tilastollisten laskelmien avulla. Perustiedot on poimittu neljästä viranomaistietokannasta: sairaaloiden hoitoilmoitusrekisteristä (HILMO), poliisin rikosilmoitusrekisteristä (RIKI), Kansanterveyslaitoksen ylläpitämästä huumaantuneena ajaneiden rekisteristä (HULRE) ja valtakunnallisesta tartuntatautirekisteristä (C-hepatiittitapaukset). Tuorein laskelma on tehty vuoden 2002 tiedoin. Sen mukaan meillä oli tuolloin 16 000–21 000 amfetamiinien ja opiaattien ongelmakäyttäjää (Partanen & al. 2004). Muun muassa etnografisten tutkimusten ja hoitotietojen perusteella tiedetään, että monet amfetamiinien ja opiaat-

tien käyttäjät polttavat myös kannabista (Perälä 2002a; Partanen 2003). Tämän vuoksi kyselytutkimuksiin perustuvia laskelmia on syytä täydentää heidän kannabiksen kulutustaan koskevilla arvioilla.

On vaikeata sanoa tarkalleen, kuinka paljon kovien huumeiden ongelmakäyttäjien alipeittoa kyselytutkimuksiin sisältyy. Verrattaessa ongelmakäyttäjien määrän arviointia kyselytutkimusten tuloksiin alipeitto on selkeintä opiaattien käyttäjien kohdalla, kun taas amfetamiinin kohdalla kyselytutkimukset yltyvät rekisteripohjaisen arvion luottamusvälin alarajalle (Partanen & al. 2004, 285). Itse asiassa kyselytutkimusten tiedot ja rekisteripohjainen arvio ovat yllättävänkin lähellä toisiaan. Omassa laskelmassamme arvioimme alipeiton kuitenkin varmuuden vuoksi yläkanttiin olettamalla, että 50 prosenttia ongelmakäyttäjistä olisi jäänyt kyselytutkimusten ulkopuolelle. Tämän mukaisesti kyselytutkimuksiin perustuvia laskelmia pitää täydentää 8 000–10 500 amfetamiinin ja opiaattien ongelmakäyttäjällä.

Koska osa kovien huumeiden ongelmakäyttäjistä ei välitä kannabiksesta lainkaan, heidät on suljettava ulos lopullisesta laskelmasta. Tällä perusteella rajaamme kulutusarviointiin tulevaa joukkoa vielä kolmanneksella. Jäljelle jää näin ollen 5 400–7 000 kannabista käyttävää amfetamiinien ja opiaattien ongelmakäyttäjää. Tarkkaa tutkimustietoa heidän käyttötavoistaan ei ole olemassa ja joudumme tyytymään tässäkin vain karkeaan arvioon. Käsityksemme mukaan puolet heistä on luokiteltavissa satunnaiskäyttäjien kakosryhmään ja toinen puoli viikkokäyttäjiiin. Sovellamme tässä samoja annosmääriä ja vuotuisten käyttökertojen raja-arvoja kuin kyselytutkimuspohjaisessa arvioinnissakin. Laskelmamme mukaan 2 700–3 500 satunnaisesti kannabista polttavaa kovien aineiden ongelmakäyttäjää kuluttaa vuoden aikana noin 14–71 kiloa kannabista, kun vastaava määrä viikkokäyttäjää tarvitsee kulutukseensa 70–317 kiloa.

Kannabiksen kokonaiskulutus vuonna 2004

Taulukkoon 2 on koottu tiedot kannabiksen kokonaiskulutuksesta käyttäjäryhmittäin. Ryhmäkohtainen käyttötiheys ja ainemäärät käyvät ilmi ensimmäisestä sarakkeesta. Toisesta sarakkeesta selviävät ryhmien henkilömäärät. Olem-

Taulukko 2. Kannabiksen kokonaiskulutus käyttäjäryhmittäin vuonna 2004

	Henkilömäärä		Ainemäärä		Max	
	N	%	Min Kg	%	Kg	%
Kokeilijat 1–4 x 0,2 g	18 000	17	4	0	14	0
Satunnaiset käyttäjät 1 5–12 x 0,4 g	44 000	41	88	5	211	5
Satunnaiset käyttäjät 2 13–51 x 0,4 g	23 100	22	120	7	479	11
Viikoittaiset käyttäjät 52–181 x 0,5 g	15 100	14	393	23	1 367	32
Päivittäiset käyttäjät 182–364 x 1 g	6 000	6	1 092	65	2 184	52
Yhteensä	106 200	100	1 697	100	4 255	100

Taulukon selityksiä: Ryhmissä satunnaiset käyttäjät 2 ja viikoittaiset käyttäjät on käytetty ongelmakäyttäjistä keskiarvolukua (3 100).

me yhdistäneet lukuihin edellä esittämämme laskelman mukaisesti viimeksi kuluneen vuoden aikana käyttäneet, viimeksi kuluneen kuukauden aikana käyttäneet ja ongelmakäyttäjät. Kolmanesta sarakkeesta käy puolestaan ilmi eri ryhmien käyttämä ainemäärä, josta esitämme sekä vähimmäis- että enimmäisarviot. Kannabista vuoden aikana käyttäneitä kertyi laskelmamme mukaan yhteensä 106 200 henkilöä ja he kuluttivat kokonaaisuudessaan 1 697–4 255 kiloa kannabista. Lukumäärältään suurin oli satunnaiskäyttäjien yksöryhmä, mutta aineiden kulutuksesta valtaosa paloi päivittäiskäyttäjien piipuissa.

Kokeilijoita oli yhteensä 18 000, mutta vaikka heidän osuutensa lähenteli viidesosaa kaikista vuoden aikana käyttäneistä, heidän osuutensa kannabiksen kokonaiskulutuksesta jäi alle prosentin. Ensimmäisessä satunnaiskäyttäjien ryhmässä oli yhteensä 44 000 henkilöä. He käyttivät noin 5 prosenttia kannabiksesta. Toinen satunnaiskäyttäjien ryhmä oli tätä pienempi, 23 100, mutta se käytti 7–11 prosenttia kannabiksesta. Viikoittaisia käyttäjiä oli vieläkin vähemmän, 15 100, mutta heidän vuosikulutuksensa ylsi 23–32 prosenttiin. Päivittäiskäyttäjiiä oli kaikkein vähiten, 6 000. Heidän lukumääränsä vastasi vain kuutta prosenttia kaikista käyttäjistä. Tästä huolimatta he käyttivät suurimman osan tarjolla olevasta kannabiksesta, 52–65 prosenttia. On mielenkiintoista havaita, että tulos on hyvin samansuuntainen kuin alkoholin kulutuksen kyselytie-

toihin pohjautuva arvio, jonka mukaan eniten juova kymmenesosa kuluttaa noin 45 prosenttia kaikesta Suomessa juodusta alkoholista (Mustonen & al. 2006, 278). Kannabiksen kulutus näyttäisi tosin jakaantuvan vieläkin vinommin.

Globaaliarvio

Kansainvälisissä tutkimuksissa on pyritty vastaavalla tavalla arvioimaan huumemarkkinoiden kokonaiskulutusta. Eri tutkimuksissa tehty laskelmat vaihtelevat jonkin verran lähtökohdiltaan. Vuosikulutusta on saatettu arvioida vain tukeutumalla kyselytutkimuksista saataviin tietoihin viimeksi kuluneen kuukauden aikana käyttäneistä, mikä antaa liian pienen kuvan kokonaiskulutuksesta. Eri käyttäjäryhmien jaottelut eivät myöskään aina ole kovin hienojakoisia, jolloin esitetyt keskiarvotiedot eivät välttämättä onnistu kovin hyvin kuvaamaan todellista huumeiden käyttöä. Laskelmissa ei myöskään yleensä ole pyritty arvioimaan, kuinka paljon kyselytutkimusten ulkopuolelle jää huumeita käyttäviä henkilöitä. (Kritiikkiä kokonaisvolyymin laskennoista ks. esim. Drug Availability ..., 2002.)

Esitämme tässä kuitenkin YK:n tekemän arvion kannabiksen kokonaiskulutuksesta (taulukko 3). YK on arvioinut, että yhden vuoden aikana koko maailmasta löytyisi 163 miljoonaa kannabiksen käyttäjää. Heistä lähes puolet olisi satunnaiskäyttäjiiä, jotka käyttäisivät keskimäärin neljä kertaa vuodessa kannabista; keskiannos oli-

si 0,15 grammaa. He onnistuisivat kuluttamaan kaikesta tarjolla olevasta kannabiksesta vain alle prosenttia.

Säännöllisiä käyttäjiä löytyisi puolestaan 66 miljoonaa; tämä vastaa 40:tä prosenttia kaikista käyttäjistä. He käyttävät kannabista keskimäärin 100 päivänä vuodessa ja vastaavat noin viidestä prosentista kokonaiskulutuksesta. Päivittäiskäyttäjät löytyy 15 miljoonaa; se vastaa yhdeksää prosenttia kaikista käyttäjistä. He käyttävät aineita gramman verran 320 vuorokautena vuodessa ja onnistuvat kuluttamaan neljänneksen kannabiksesta. Kroonisista käyttäjiä maailmassa on YK:n arvion mukaan seitsemän miljoonaa (4 %). He käyttävät kuitenkin suurimman osan tarjolla olevasta kannabiksesta (69 %). Heidän kokonaiskulutukseksi on arvioitu 5 grammaa vuorokaudessa.

Omassa laskelmassamme kannabiksen kokonaiskulutuksesta Suomessa olemme käyttäneet jossain määrin erilaisia käyttäjäprofileja kuin YK. Toki Suomestakin voi löytyä jokunen viisi grammaa päivässä kuluttava krooninen käyttäjä, mutta arvelemme kuitenkin, että YK:n arviossa esiintyvä ”lähes päivittäisen käyttäjän” kulutus vastaa paremmin suomalaisen päivittäiskäyttäjän keski-vertokulutusta. Itse asiassa maailmallakin tutkimusnäyttö päivittäiskäytön huippukorkeista ylärajoista on kovin hajanaista. World Drug Report (2006, 199) kirjaa joitakin yksittäisiä tutkimustuloksia, jotka vaihtelevat muun muassa erityisryhmittäin, tilanteittain ja maittain. Eroista huolimatta päätuloksemme on YK:n kanssa samansuuntainen. Verrattain pieni ryhmä kannabista säännöllisesti käyttävistä henkilöistä pitää yllä huumemarkkinoita käyttämällä suurimman osan tarjolla olevasta kannabiksesta. Maailman mitassa Suomen kokonaiskulutuksen osuus on häviävän pieni.

Kulutusarvio ja takavarikkotiedot

Huumeiden käytön mittaaminen kyselytutkimuksissa sisältää luonnollisesti erinäisiä virhelähteitä. Vastaaminen saattaa olla valikoivaa ja nekin, jotka vastaavat, saattavat salata käyttönsä tai ilmoittaa sen todellista pienempänä. Varttuneemat vastaajat saattavat myös unohtaa raportoida joskus nuoruudessaan tapahtuneista kokeiluistaan. Tässä tutkimuksessa, jossa on operoitu vain viimeksi kuluneen vuoden tai viimeksi kuluneen

Taulukko 3. Kannabiksen globaali kokonaiskulutus

	Henkilömäärä		Ainemäärä	
	N (miljoonaa)	%	N (miljoonaa kiloa)	%
Satunnaiskäyttäjät 4 x 0,15 g	75	46	45	0
Säännölliset käyttäjät 100 x 0,15 g	66	40	990	5
Lähes päivittäiset käyttäjät 320 x 1 g	15	9	4 800	25
Krooniset käyttäjät 365 x 5 g	7	4	12 775	69
Yhteensä	163	100	18 610	100

Lähde: World Drug Report 2006

kuukauden aikana tapahtuneella käytöllä, muistivirheet tuskin näyttelevät merkittävää osaa. Viimeksi kuluneen kuukauden aikaisen käyttötiheyden kohdalla saattaa vastauksissa hyvinkin esiintyä vähättelyä, mutta tässä käytetty viiden luokan ryhmittely on omiaan vähentämään sen merkitystä. Toisaalta kansainvälisestä kirjallisuudesta voidaan löytää tutkimuksia, jotka osoittavat, että säännölliset käyttäjät, jotka vastaavat kyselyihin, raportoivat käytöstään verraten totuudenmukaisesti (Hauge & Nordlie 1983). Vastaamattomuuden ja salaamisen merkitystä on mahdotonta tarkkaan tietää, mutta yleisesti tunnettua kovien huumeiden ongelmakäytön alipeittoa olemme korjanneet ottamalla kyselytutkimusten lisäksi mukaan amfetamiinin ja opiaattien ongelmakäyttäjien määriä koskevat rekisteripohjaiset arviot.

Käyttäjätietoihin perustuva arviomme kannabiksen kokonaiskulutuksesta Suomessa vuonna 2004 on noin 1 697–4 255 kiloa. Jos tähän lisätään markkinoilta takavarikkoon saadut 493 kiloa, päädytään lukuun 2 190–4 748 kiloa, joka on yli puolet pienempi määrä kuin takavarikkotiedoista vakiintuneen 5–10 prosentin säännön mukaan laskettu arvio (4 932–9 864 kg). Tämän mukaan valvontaviranomaisten toiminta on selvästi oletettua tehokkaampaa. Jos kulutusarviomme on oikeassa mittakaavassa, niin poliisi ja tulli onnistuivat vuonna 2004 takavarikoimaan markkinoilla liikkuvasta kannabiksesta noin 10–25 prosenttia.

Verrattaessa kulutusarviota ja takavarikkotietoa on hyvä kiinnittää huomiota vielä kahteen asiaan. Ensiksikin on syytä todeta, että olemme oletaneet, että kulutus kattaa suurin piirtein kaiken markkinoilla vuoden aikana liikkuvan kannabiksen ja että varastointia ei juuri esiinny. Tätä käsitystä voi perustella yhtäältä kannabiksen säilyttämiseen sisältyvällä huomattavalla kiinnijoutumisriskillä ja toisaalta aineen kunnollisen säilytyksen hankaluudella. Tietävästi esimerkiksi kosteus pilaa aineen nopeasti.

Toiseksi on otettava huomioon se, että kulutusluvut sisältävät myös kotona kasvatetun kannabiksen. Jos vertailuun otettaisiin mukaan takavarikoidut kannabiskasvit, kasvaisi ero erilaisen markkina-arvioiden välillä entisestään. Emme ole kuitenkaan lähteneet laskemaan, kuinka paljon viranomaisten hallussa olevista kasveista olisi ollut mahdollista saada kannabista, koska sadon suuruuteen vaikuttavat niin monet seikat. Joka tapauksessa tämä seikka on omiaan vahvistamaan johtopäätöstämme siitä, että lainvalvontaviranomaiset ovat tehokkaampia kuin tavallisesti on esitetty.²

Johtopäätökset

YK:n vuoden 2006 huumereportissa todetaan, että takavarikkoon saadut huume-erät ovat vain jäävuoren huippu markkinoilla liikkuvista aineista ja että on mahdotonta tarkemmin sanoa, millaista osuutta markkinoista takavarikot todellisuudessa edustavat (World Drug Report 2006, 158). Toisaalta kansainvälisestä kirjallisuudesta löytyy joitakin arvioita (Polich & al. 1984; Wagstaff & Maynard 1988), joiden mukaan viranomaisten toiminta on tehokkaampaa kuin yleisesti uskotaan. Tekemämme vertailu takavarikoidun ja käytetyn kannabiksen välillä viittaa siihen, että myös Suomessa viranomaiset saavat aineita haltuunsa enemmän kuin on ajateltu. Kulutuslukujen perusteella laskemamme arvio on vähintään kaksi

kertaa suurempi kuin usein mainitut 5–10 prosenttia. Laskelmamme mukaan vuonna 2004 takavarikkoon saatiin 10–25 prosenttia kannabiksesta. Kun ottaa vielä huomioon, että kulutusluvut sisältävät myös itse kasvatetun kannabiksen, niin todellinen takavarikko-osuus voi liikkua hyvinkin arviomme minimiarvon yläpuolella.

Päihdetilastollisen vuosikirjan 2005 mukaan huumausaineiden ja lääkkeiden väärinkäytön rikollisuusvalvontaan käytettiin vuonna 2003 (tuorein arvio) yhteensä 49–63 miljoonaa euroa. Sitä, kuinka paljon kontrolliin pitäisi panostaa lisää rahaa, jotta takavarikkoon saataisiin nykyistä suurempi osa markkinoilla liikkuvista aineista, on vaikea sanoa. Mutta artikkelin pohjalta kysymystä voidaan lähestyä toisestakin näkökulmasta.

Alkoholipolitiikassa on tähdennetty niin kutsuttua kokonaiskulutusmallia (Bruun & al. 1975), jonka mukaan haittoja ehkäistään tehokkaimmin kulutuksen kokonaistasoon vaikuttamalla. Näin siitäkkin huolimatta, että alkoholin kulutusjakauma on huomattavan vino. Alkoholin ja kannabiksen välillä on kuitenkin merkittäviä eroja. Alkoholi laillisena hyödykkeenä on yleisesti saatavilla ja sitä käyttää suurin osa väestöstä. Juomien hinnoilla ja saatavuudella voidaan vaikuttaa suurten massojen kulutukseen ja juomatapoihin. Kannabista sen sijaa käyttää vain pieni vähemmistö väestöstä ja sen hankkiminenkin on huomattavasti vaivalloisempaa. Kulutusjakauma on kannabiksen kohdalla lisäksi alkoholiakin vinompi. Harvalukuinen päivittäiskäyttäjien ryhmä kuluttaa suurimman osan markkinoilla tarjolla olevasta kannabiksesta. Tämän vuoksi voisi ajatella, että kohdenetuilla toimilla olisi huumepolitiikassa suurempi merkitys kuin alkoholipolitiikassa. Suunniteltaessa huumausainepoliittisia toimenpiteitä olisi siten yleisten preventiivisten toimien lisäksi perusteltua panostaa huumeita paljon kuluttavaan ryhmään. Jos heidän huumeiden käyttöönsä pystytäisiin vaikuttamaan, sillä olisi huomattavia kerrannaisvaikutuksia rajallisiin markkinoihin. Tällä seikalla on merkitystä myös arvioitaessa rikosoikeudellisia kontrollitoimenpiteitä.

Ruotsin ”huumesodassa” taajaan käytetty argumentti kuuluu: ”käyttäjä on korvaamaton lenkki, ilman käyttäjiä ei ole myyjääkään” (Hakkarainen & al. 1996). Tällä on haluttu korostaa tiukkaa huumeiden käyttäjien kontrollia ja puuttumista pieniinkin käyttötapauksiin. Laskelmamme kuitenkin osoittaa, että vähäiseen käyttöön puuttumisella ei ole juuri menekkivaikutuksia mark-

²Tämä koskee todennäköisesti myös kannabiskasvien takavarikkomääriä. Tavanomaisella muutaman kasvin (2–3) herbaariolla arvioiden 5–10 prosentin kaava merkitsisi sitä, että 1–3 prosentissa kotitalouksista olisi jonkinlaista viljelytoimintaa. Tämä ylittäisi vuoden aikana käyttäneiden väestöosuuteen eli tarkoittaisi sitä, että he kaikki käyttäisivät myös itse viljeltyjä tuotteita.

kinoilla. Jos markkinoita lähestytään kulutuksen näkökulmasta, oleellisia ovat viikko- ja päivittäiskäyttäjien ryhmät.

Todellisia markkinavaikutuksia voidaan saada aikaiseksi toimilla, joilla viikoittaisia ja päivittäisiä tapakäyttäjää tuetaan lopettamaan tai edes vähentämään käyttöönsä. Rangaistustoimenpiteillä ei tällaisia vaikutuksia juuri ole. Sen sijaan hoito-toimilla voidaan tukea pysyvämpiäkin muutok-sia. Esimerkiksi huumausaineen käyttörikosuu-distuksen suomia mahdollisuuksia hoitoonohja-ukseen voisi käyttää hyväksi nykyistä tehokkaam-min (Kainulainen 2006a).

Usein ajatellaan, että kannabiksen käyttäjät eivät koe tarvitsevänsä hoitoa. Tämä on ilmeis-tä erityisesti kokeilijoiden ja satunnaiskäyttäjien kohdalla. Sen sijaan tiedot hoitopaikoista kerto-vat, että kannabiksen käyttäjien osuus huume-hoidoissa on huomattava (Nuorvala & al. 2004). Vuonna 2004 huumehoidon asiakkaita 15 pro-senttia ilmoitti kannabiksen ensisijaiseksi päih-teen. Moni mainitsi sen myös toisena tai kol-mantena päihteenä. Hoitoon johtavana päihtee-nä kannabis oli yleinen erityisesti nuorissa ikä-

ryhmissä: 15–24-vuotiaista 36 prosenttia ilmoiti-sen ensisijaiseksi päihteen. (Päihdetilastol-linen vuosikirja 2005, 113–114.) Vaikka osalla heistä hoitokontakti on syntynyt ehkä vain ym-päristön painostuksesta, niin myös hoitohaluk-kuutta todennäköisesti on aidosti olemassa. Mut-ta miten hoitojärjestelmä vastaa tähän? Osataan-ko kannabiksen käytön erityispiirteet ottaa meil-lä riittävässä määrin huomioon, vai rakentuvatko hoitomallimme vielä liiaksi eriytymättömän yleis-muotin varaan, jossa eri aineiden käyttäjiä lähes-tytään yhtäläisin keinoin? Tärkeä keskusteluky-symys kuuluukin, miten kannabiksen suurkan-lutajien hoitoon hakeutumista ja hoidon tuloksellisuutta voitaisiin parhaiten edistää.

Kysyntään ja tarjontaan vaikuttavat keinot aja-tellaan usein toisistaan erillisiksi. Tavanomaisessa työnjaossa tarjonnan rajoittamisen nähdään kuu-luvan lähinnä vain valvontaviranomaisten vas-tuulle. Kannabiksen kulutus pohjainen markki-natarkastelu avaa huume-politiikassa näkymiä sii-hen suuntaan, että myös sosiaali- ja terveystoi-men toimenpiteillä voi olla merkittäviä vaikutuk-sia markkinoihin.

KIRJALLISUUS

- ALBRECHT, HANS-JÖRG & KALMTHOUT, ANTON VAN: European perspectives on drug policies. P. 425–479. In: Albrecht, H.-J. & Kalmthout, A. van (eds): Drug policies in Western Europe. Freiburg: Max Planck Institute for Foreign and International Penal Law, 1989
- AN OVERVIEW OF CANNABIS POTENCY IN EUROPE. EMCDDA Insights. Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2004
- BECKER, HOWARD S.: Outsiders. New York: Free Press, 1963
- BEST, DAVID & STRANG, JOHN & BESWICK, TRACY & GOSSOP, MICHAEL: Assessment of a concentrated, high-profile police operation. No discernible impact on drug availability, price or purity. The British Journal of Criminology 4 (2001): 4, 738–745
- BRAMLEY-HARKER, EDWARD: Sizing the UK market for illicit drugs. Home Office, Occasional Paper No 74. London 2001
- BRUN, KETIL & EDWARDS, GRIFFITH & LUMIO, MARTTI & MÄKELÄ, KLAUS & PAN, LYNN & POPHAM, ROBERT E. & ROOM, ROBIN & SCHMIDT, WOLFGANG & SKOG, OLE-JØRGEN & SULKUNEN, PEKKA & ÖSTERBERG, ESA: Alkoholipolitiikka – kansanterveydellinen näkökulma. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, 1975
- DRUG AVAILABILITY ESTIMATES IN THE UNITED STATES. Drug Steering Committee, 2002. Julkaisu saatavilla www-osoitteesta: www.WhiteHouseDrugPolicy.gov

- HAKKARAINEN, PEKKA: Huumeaineenkulttuuri ja käytötavat Suomessa. Sosiologian lisensiaattitutkimus. Turun yliopisto, 1987
- HAKKARAINEN, PEKKA: Suomalainen huume-kysymys. Julkaisuja 42. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, 1992
- HAKKARAINEN, PEKKA & METSO, LEENA: Huumeiden käytön uusi sukupolvi. Yhteiskuntapolitiikka 68 (2003): 3, 244–256
- HAKKARAINEN, PEKKA & METSO, LEENA: Märkä pilvi ja vuosi 2004. Yhteiskuntapolitiikka 70 (2005): 3, 252–265
- HAKKARAINEN, PEKKA & JETSU, TIMO & SKRETTEING, ASTRID: Arguing drug policies in Nordic Parliaments. P. 83–107. In: Hakkarainen, P. & Laursen, L. & Tigerstedt, C. (eds): Discussing drugs and control policies – comparative studies on four Nordic countries. NAD Publications No 31. Helsinki: NAD, 1996
- HAROCOPOS, ALEX & HOUGH, MIKE: Drug Dealing in Open-Air Market. U.S. Department of Justice. Problem-Oriented Guides for Police Problem-Specific Guides Series Guide No. 31, 2005. Julkaisu saatavilla www-osoitteesta: www.cops.usdoj.gov
- HAUGE, RAGNAR & NORDLIE, OLE: Påliteligheten av selvrapportert stoffbruk blant ungdom. Tidsskrift for Kriminalvidenskap 70 (1983), 145–158
- HOUGH, MIKE & EDMUNDS, MARK: Tackling drug markets: an eclectic approach. Studies on Crime and Crime Prevention 8 (1999): 1, 107–131

- HOUGH, MIKE & Warburton, Hamish & Few, Bradley & May, Tiggey & Man, Lan-Ho & Witton, John & Turnbull, Paul J.: A growing market. The domestic cultivation of cannabis. York: York Publishing Services Ltd, 2003
- JUNNINEN, MIKA: Adventurers and Risk-takers. Finnish professional criminals and their organisations in the 1990s cross-border criminality. Heuni Publication Series No. 47. Helsinki 2006
- KAINULAINEN, HEINI: Seuraamuskäytäntö huumeiden käyttäjäryhmissä. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 219. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2006. 2006a
- KAINULAINEN, HEINI: Päihde- ja dopingrikokset. S. 153–165. Teoksessa: Rikollisuustilanne 2005. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 220. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2006. 2006b
- KINNUNEN, AARNE: Hedonistinen pilven käyttö ja sen sääteily. Tapaustutkimus helsinkiläisistä pilvenpoltajista. Sosiologian pro gradu. Helsingin yliopisto, 1990
- KINNUNEN, AARNE: Hallittu huumeiden käyttö on mahdollista. Alkoholipoliitikka 57 (1992): 1, 38–44
- KINNUNEN, AARNE: Isännät, rengit ja pokat. Huume-markkinat ja oikeusrikollisuus Helsingissä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 133. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 1996
- KINNUNEN, AARNE & PERÄLÄ, RIIKKA & TUTTAVAINEN-LEVÄNOJA, TARJA: Poliisin huumevalvontaprojekti pääkaupunkiseudulla. Seurantatutkimus. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 20. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu, 2005
- KONTULA, OSMO: Huumeet Suomessa 1990-luvulla. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 1997: 27. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 1997
- KONTULA, OSMO & KOSKELA, KAJ: Huumeiden käyttö ja mielipiteet huumeista. Suomi ja Eurooppa vertailussa. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1992: 8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 1992
- KOSKINEN, TORSTI: Helsingin huumeet 1966–1996. Poliisin oppikirjasarja 7/97. Helsinki 1997
- MUSTONEN, HELI & MÄKELÄ, PIA & HUHTANEN, PETRI: Kadonnutta alkoholia etsimässä – osa II. Yhteiskuntapoliitikka 71 (2006): 3, 270–281
- NATUNEN, SANNA & JALLINOJA, PIIA & HELAKORPI, SATU & UUTELA, ANTTI: Huumekontaktit ja mielipiteet huumeongelman vakavuudesta – tutkimus työikäisistä suomalaisista. Yhteiskuntapoliitikka 71 (2006): 3, 251–258
- NUORVALA, YRJÖ & METSO, LEENA & KAUKONEN, OLAVI & HAAVISTO, KARI: Muuttuva päihdeasiakkuus – päihdetapauskennat 1987–2003. Yhteiskuntapoliitikka 69 (2004): 6, 608–618
- PARTANEN, AIRI: Huumehoidon tietojärjestelmä: Bu-prenorfini yleistynyt ongelmapäihteenä. Tiimi 6/2003, 7–10
- PARTANEN, JUHA: Huumeet maailmalla ja Suomessa. S. 13–37. Teoksessa: Kaukonen, Olavi & Hakkarainen, Pekka (toim.): Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus 2002
- PARTANEN, JUHA & METSO, LEENA: Suomen toinen huumeaalto. Yhteiskuntapoliitikka 64 (1999): 2, 143–149
- PARTANEN, PÄIVI & HAKKARAINEN, PEKKA & HOLMSTRÖM, PEKKA & KINNUNEN, AARNE & LEINIKKI, PAULI & PARTANEN, AIRI & SEPPÄLÄ, TIMO & VÄLKKI, JOUNI & VIRTANEN, ARI: Amfetamiinien ja opiaattien ongelmakäytön yleisyys Suomessa 2002. Yhteiskuntapoliitikka 69 (2004): 3, 278–286
- PERÄLÄ, JUSSI: Hidasta ja nopeeta. Tutkielma narkomaanien arjesta. Sosiologian pro gradu. Helsingin yliopisto, 2002. 2002a
- PERÄLÄ, JUSSI: Hidasta ja nopeaa. Heroiinin käytön ja amfetamiinin käytön etnografiaa. S. 68–109. Teoksessa: Kaukonen, O. & Hakkarainen, P. (toim.): Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus, 2002. 2002b
- POLICH, J. & ERIKSON, P. & REUTER, P. & KALION, J.: Strategies for controlling adolescent drug use. Santa Monica: Rand Corporation, 1984
- PÄIHDEKÄYTTÖTILANNE VUOSIKIRJA 2005. Alkoholi ja huumeet. SVT: Sosiaaliturva 2005. Helsinki: Stakes, 2005
- SALASUO, MIKKO: Huumeet ajankuvana. Huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa. Tutkimuksia 149. Helsinki: Stakes, 2004
- SEPPÄLÄ, PAULIINA & MIKKOLA, TOMI: Huumeet Internetissä ja nuorisokulttuureissa. Havaintoja huumeiden merkityksistä ja riskikäytöksistä käyttäjäpiireissä. Raportteja 287. Helsinki: Stakes, 2004
- WAGSTAFF, ADAM: Economic aspects of illicit drug markets and drug enforcement policies. British Journal of Addiction 84 (1989), 1173–1182
- WAGSTAFF, ADAM & MAYNARD, ALAN: Data note 5: the consumption of illicit drugs in the UK. British Journal of Addiction 82 (1986), 691–696
- WAGSTAFF, ADAM & MAYNARD, ALAN: Economic aspects of the illicit drug market and drug enforcement policies in the United Kingdom. Home Office Research Study 95. London 1988
- WHAT AMERICA'S USERS SPEND ON ILLEGAL DRUGS 1988–2000: Executive Office of the President of the United States. Office of National Drug Control Policy, 2001. Julkaisu saatavilla www.osoitteesta:www.WhiteHouseDrugPolicy.gov
- WISHNIA, STEVEN: The cannabis companion – the ultimate guide to connoisseurship. Grange books, 2004
- WORLD DRUG REPORT 2006. New York: United Nations Publications, 2006.

ENGLISH SUMMARY

Pekka Hakkarainen & Heini Kainulainen & Jussi Perälä: Measuring the size of the cannabis market in Finland (Suomen kannabismarkkinat – paljonko pilveä palaa?)

How large is the Finnish cannabis trade? The law enforcement authorities have assumed that the amount seized corresponds to 5–10 per cent of the total amount of cannabis on the market. There is, however, little evidence on the reliability of this figure. In this article we estimate the size of the Finnish cannabis trade by studying the demand side of the market. Our aim is to evaluate how many cannabis users there are in the country and how much they use in a year. We base our calculations on data drawn from various sources.

Based on the results of the population surveys we roughly calculate the number of cannabis users in the country. To these figures we add an estimate of the number of problem drug users who are under-represented in the survey data. Estimations of the amount of the substance consumed are based on qualitative studies among cannabis users.

In evaluating the patterns of cannabis use we divide the subjects into five different groups based on the annual frequency of use: experimenters (1–4 days), mod-

est occasional users (5–12 days), frequent occasional users (13–51 days), weekly users (52–181 days) and, finally, daily users (182–364 days). The dosage also varies between these groups. According to our calculations, there were 106,200 cannabis users in Finland in 2004 and they used between 1 697 and 4 255 kilograms of cannabis substance in total, with most variation due to upper and lower estimates of daily use.

Compared to the seized cannabis products in 2004 (493 kgs) this clearly exceeds the estimate of 5–10 per cent. Rather, according to our calculations the amount of seized cannabis corresponds to between 10 and 25 per cent of the total amount of cannabis on the market. The highest number of users was found in the group of modest occasional users, while daily users were accountable for the greatest share of total consumption. Thus, a relatively small group of users consume a major part of the total amount of cannabis on the market. We also discuss what kind of implications the study findings may have on drug policy.

KEY WORDS

Cannabis, illicit drug markets, supply and demand, seizures, patterns of use, total consumption, Finland